[לענה חד-זרעית](http://www.kalanit.org.il/mentha-longifolia-1-0-17/)

http://www.kalanit.org.il/mentha-longifolia-1-0-17/ – פורחת בחולות מישור החוף והנגב (אוקטובר 2017)

כתב: **גדי פולק**

לענה חד-זרעית *Artemisia monosperma* (מורכבים) היא שיח ירוק כל השנה בעל נוף ענפים מרובים, זקופים או נטויים המגיע לגובה 50-80 ס"מ. העלים לרוב קרחים, אך לעתים מצויים פרטים עם שעירות על העלים. בצמחים הגדלים בקרבת חוף הים העלים נוטים להיות מעט בשרניים. בעת הלבלוב במהלך החורף, מתפתחים על הענפים עלי חורף גזורים ל- 3-5 אונות שגודלם כ-2-3 ס"מ. בהדרגה לקראת הקיץ נושרים עלי החורף ומופיעים עלי קיץ קטנים יותר חסרי אונות המרוכזים בענפים מקוצרים בראשי הענפים. המשקל היבש של עלי הקיץ הוא פחות מרבע מזה של עלי החורף הגדלים על אותו ענף ומכאן שמושגת הפחתה ניכרת מאד בשיעור הדיות הכללי של הצמח בקיץ. העלים מדיפים ריח כאשר מועכים אותם, הודות לשמנים האתרים האגורים בתאים.

לענה חד-זרעית – מראה כללי של הצמח. צילמה: ערגה אלוני ©

לענה חד-זרעית. צילם: שיר ורד ©
מימין - עלי חורף; משמאל - עלי קיץ בשרניים בצמח הגדל בקרבת חוף הים.
להגדלה - לחצו על התמונות

הפריחה חלה בסתיו ועיקרה בחודש אוקטובר ומופיעה על הענפים המקוצרים שבראש ענפי השלד של השיח. הפרחים ערוכים בקרקפות זעירות בגודל של 2-3 מ"מ העטופות בחפים ירקרקים קטנים וקרחים. הקרקפת מכילה 2 פרחים נקביים, אשר רק לרוב אחד מהם פורה ומייצר פרי (מכאן שם המין-"חד-זרעית"), ופרחים אחדים במרכז הקרקפת נוספים שמתפקדים כפרחי זכר ומייצרים גרגרי אבקה. ההאבקה נעשית בעזרת הרוח, אך לעתים ניתן לצפות גם בדבורי דבש האוספות את האבקה. הזרעונים הקטנים חסר ציצית ומופצים בחורף לקראת התקופה שבה החולות נרטבים בגשם ומתאפשרת נביטה.

לענה חד-זרעית בפריחה
מימין ובמרכז – צילם: ישי שמידוב ©; משמאל – צילמה: ערגה אלוני ©
להגדלה – לחצו על התמונות

לענה חד-זרעית גדלה בארץ בחולות בדרגות שונות של יציבות ובשדות חול במישור החוף

ובחולות הנגב ובונה חברת צמחים המהווה במישור החוף שלב בסוקצסיה המחליף את חברת **ידיד-החולות** שעל דיונות נודדות תוך כדי התייצבות החולות והאטת נדידתם. צמחי הלענה תורמים להתייצבות נוספת של החול והם מוחלפים בהמשך הסוקצסיה במישור החוף על ידי חברה של **שמשון סגלגל** ו**רותם המדבר**. צמחי הלענה מותאמים לבית הגידול החולי והם עמידים הן לחשיפת השורשים והן לכיסוי הענפים בחול. בשורשים הנחשפים מתפתחת קליפת שעם עבה המגנה עליהם מפני התייבשות. במצב של כיסוי הצמח על ידי חול הענפים הקבורים משתרשים בתוך החול וצימוח חדש של ענפים מבצבץ ועולה מתוך הכיסוי החולי. הנביטה מותאמת גם היא לבית הגידול החולי: קליפת הזרעונים הקטנים מכילה חומר רירי (מוצילגים) התופח בעת ההרטבה ומצמיד אותם לגרגרי החול ומונע את היסחפותם ברוח ומקטין גם את היכולת של נמלים לאסוף אותם. תנאי ההארה מכוונים את הצלחת הנביטה בהתאמה לבית הגידול החולי: הנביטה מתרחשת בטבע מזרעונים הקבורים בתחום העומק מ-1מ"מ עד 1.8 ס"מ. בפני השטח ממש שבהם ההארה מרבית, הנבטים עלולים להיחשף להתייבשות מהורה ואילו זרעונים שנקברים בעומק רב מדי העולה על 4 ס"מ (בתנאי חושך) לא יצליחו לבצבץ מעל לפני הקרקע. הנביטה מווסתת גם על ידי תכולת המים בקרקע, הטמפרטורה, מועד ההבשלה של הזרעונים ועל יד הקרומים הביולוגיים של הכחוליות בחולות מיוצבים.

לענה חד-זרעית היא צמח סהרו-ערבי החודר לאזור הים תיכוני בשטחי חולות. התפוצה העולמית של **לענה חד זרעית** משתרעת בארצות דרום-מזרח אגן הים התיכון – לוב, מצרים, ישראל, ירדן ולבנון ונמשכת מזרחה גם למדבריות חצי האי ערב. בכל הארצות הללו היא גדלה בחולות.

במחקרים שנעשו בסעודיה ובמצרים זוהה בגבעולים ובעלים מגוון רחב של חומרים נדיפים מקבוצת השמנים האתריים ומקבוצות נוספות של חומרים אורגניים. באחדים מהחומרים שמוצו נמצאה בתנאי מעבדה פעילות נוגדת חיידקים ותאים סרטניים. בארץ לא ידוע על שימוש ב**לענה חד-זרעית** כצמח מרפא ברפואה העממית-מסורתית.

בסוג **לענה** ידועים 540 מינים, רובם המכריע באזורים הממוזגים הצפוניים, בעיקר בבתי גידול יובשניים. בארץ גדלים שלושה מינים נוספים בסוג: **לענת המדבר** *Artemisia sieberi* – מין שולט בנגב הצפוני ובהר הנגב; **לענת יהודה** *Artemisia judaica* – בואדיות הנגב הדרומי; **לענה שיחנית** *Artemisia arborescens* ("שיבא") – צמח נוי ותבלין שהובא כנראה בידי האדם והתפשט לבתי גידול טבעיים במקומות ספורים, בעיקר בגליל העליון.

מקור השם המדעי של הסוג *Artemisia* הוא על שמה של אלת הציד היוונית ארטמיס. אין בטחון שהשם העברי של הסוג "לענה" אכן תואם את המקורות במקרא המציינים את הלענה כשיח מר.

ספרות עיקרית:

דנין א 1981 הצומח בסביבות קיסריה וייחודו. קרדום 18: 115-120.

דנין א 1983 לענה חד-זרעית. בתוך: החי והצומח של ארץ ישראל, כרך 11 צמחים בעלי פרחים ב' (עורכים מיכה לבנה ודוד הלר). משרד הבטחון והחברה להגנת הטבע.

דנין א 1994 התאמת צמחים לחולות המדבר. אקולוגיה וסביבה 2: 3-11.

דנין א 2011 (עידכון: 2014). לענה חד-זרעית ופעילותה. מתוך: הצומח בישראל ובשכנותיה
http://flora.org.il/books/israel-flora/chap4/%D7%A6%D7%95%D7%9E%D7%97_%D7%99%D7%A9%D7%A8%D7%90%D7%9C_%D7%934

שמידע א 2005 לקסיקון מפה – צמחי ישראל. הוצאת מפה.

———————————————————————-

Feinbrun-Dothan N 1978 Flora Palaestina. Vol. 3, The Israel academy of sciences and humanities. Jerusalem.

Huang Z and Gutterman Y 1998 *Artemisia monosperma* achene germination in sand: effects of sand depth, sand/water content ,cyanobacterial sand crust and temperature. Journal of Arid Environments 38: 27–43.

Huang Z Gutterman Y And Huc Z 2000 Structure and function of mucilaginous achenes of *Artemisia monosperma* Inhabiting the Negev desert of Israel. Israel Journal of Plant Sciences 48 2000: 255–266.

Orshan G 1954 Surface Reduction and its Significance as a Hydroecological Factor. Journal of Ecology, 42*:* 442-444.

==========

כל הזכויות שמורות ל"כלנית" ©

ציטוט: פולק ג 2017 לענה חד-זרעית https://www.kalanit.org.il/mentha-longifolia-10-17 – פורחת בחולות מישור החוף והנגב (אוקטובר 2017), פורחי החודש, כתב-עת "כלנית" מספר 4.
https://www.kalanit.org.il/artemisia-monosperma-10-17

עוד בכלנית על **לענה חד זרעית**

לענה חד-זרעית מואבקת ע"י דבורי דבש